

שביבים לדמותו של זלמן שזר ז"ל

במלאת 20 שנה לפטירתו

מאת הרב אהרן הלוי איש הורוביץ

תקופת החזון והזוהר של "ההסתדרות" ושל מפא"י

כ – גיליון ט"ו חשון, תשנ"ה).
תבנו לחיים הוא דבר גדול,
אבל זכרנו... מי זוכה
לכך? אמר ר' זלמן ז"ל
למר משה חובב ("הצופה")
– גיליון ט"ו חשון, תשנ"ה).
אכן, מי מהוגיה ומבניה בונה של
מדינת ישראל המתחדשת זוכים להיזכר
בבתי הספר שלנו, בתקשורת ובכתבי
סופרינו ה"חדשים"?
חשוב איפא להוסיף שביבים ונדבך על
גבי נדבך, ע"י אלה שהכירו אותם ועבדו
במחיצתם.

התוודעתי לזלמן שזר בהיותי מזכיר
בסמינר הפועלים בירושלים (באותה
תקופה לא היו מנהלים ואדונים בתנועת
העבודה, כולם היו מזכירים!). איך בא
חניך ושיבות בארץ ושל ישיבת רבי יצחק
אלחנן בניוירוק למפא"י? ד"ר יהודה
אבן שמואל קאופמן ז"ל היה שושביני
לתנועת העבודה. אחרי שהכרתי
בדבריהם, במעשיהם ובדרכי חייהם של
ברל כצנלסון, יצחק בן צבי, זלמן שזר,
דוד בן גוריון, אהרן רבינוביץ וכ"ו, ראיתי
בהם ובתנועתם ממשכי מסורת ישראל
במצוות שבין אדם לחברו. ראיתי בהם
מחפשי סינתיזה בין "פיפותו של יפת
באוהלי שם", בין "סוציאליזם" לבין
הסוציאליזם הצרוף בתורת ישראל.
חשבתי ואמרתי: רבים בישיבת רבי יצחק
אלחנן היו סוציאליסטים. הרי ד"ר
קאופמן, רבי בנימין ואחרים היו מנכבדי
תנועת העבודה, ומי ימנע ממני להיות

שומר מצוות, הרי שמעתי את קולו הכן
של בן-גוריון בוויכוח על כשרות ועל
הקשר בין "המזרחי", וההסתדרות:
"אפילו אם יש רק שומר כשרות אחד
בהסתדרות, יש לשמור על דיני הכשרות
במסעדות הקופרטיביות של
ההסתדרות!"

בעבור שנים, עם קום המדינה, נוכחתי
כי תלמידיהם של הנ"ל אינם הולכים
בדרכי רבותיהם. אף נוכחתי לדעת כי
חכמי ויוצרי תנועת העבודה לא ראו או
עצמו עיניהם מלאות את דרכי הסובבים
אותם. ואכן היה לי ויכוח סוער עם שזר
על הנושא הזה בביתו בשנת 1952.

יצויין, כי אף בהיותי פעיל
בהסתדרות, במפא"י ובהגנה, דחיתי את
כל התפקידים הפוליטיים שהוצעו לי
מפעם לפעם, ואף עניתי בשלילה על
שאלתו של בן-גוריון אם ברצוני להיות
מזכירו הפרטי. נפנה עתה לכמה אירועים
להם הייתי עד, שומע וגם משתתף
במעשים המאירים את דמותו של האדם
הגדול והחביב, זלמן שז"ר.

בניין גשרים בין ישראל והגולה

ביוני, שנת 1949, זמן קצר אחרי שובי
ארצה, ביקשני זלמן ארון, גם בשם "שזר
ובן-גוריון" לארגן ולנהל סמינר
לתלמידים ופרופסורים מארה"ב על
הנושא "החינוך והתרבות בישראל
החדשה". את רעיון הסמינר בבית ברל
זום פרופ' אברהם קאטש (כץ) שעמד
בראש המחלקה לתרבות עברית

באוניברסיטת ניו-יורק. תכניות של כמה
מועמדים לא נמצאו מתאימות ע"י יוצאי
מפא"י מארה"ב בישראל. אע"פ שהזמן
היה קצר והתנאים היו אז קשים ביותר,
נעניתי לבקשתם בשמחה רבה, כי תמיד
חשבתי וכתבתי על ההזנחה ביצירת קשרי
חינוך ותרבות עם יהדות אמריקה.

בבואי לבית ברל נדהמתי לראות שאין
מזוזות על דלתות המוסד ושהמטבח אינו
כשר. אמרתי לחנוך סורוקה ע"ה, ב"כ
המפלגה במוסד, שיש לתקן את המעוות
לפני בואם של האמריקנים. אמרתי
שיהיה זה חילול השם בעיניהם ואף בעיני
הנוצרים שישתתפו בסמינר. תגובתו של
סורוקה הייתה "ברל היה מתהפך בקברו
לו ידע שיתקינו מזוזות בבית שנקרא על
שמו". תגובתי: "כנראה שלא היית אף
פעם בביתו. אני הייתי, וראיתי את
המזוזות המתנוססות שם". יתר על כן,
לברל היה יחס חיובי עמוק למסורת
ישראל. אנוכי שמעתי במו אוזני שאמר
"כאשר אני משוחח עם תלמידים, אני
חושב את עצמי כראש ישיבה ואת
התלמידים כתלמידי ישיבה".

כאשר סורוקה עמד על שלו, הצעתי
שנבקש משזר שיכריע בדבר, שזר דרש
במפגיע להתקין מיד מזוזות ולהכשיר את
המטבח. תמוה היה בעיני אז ששזר לא
ידע, אולי מפני שהוא וקברניט המוסד
היו עמוסים וטרודים בעניינים שעמדו אז
ברומו של חידוש עצמאותנו במולדתנו.
במשך ששת השבועות של קיומו של
הסמינר, עלו מידי פעם חילוקי דעות ביני
לבין סורוקה. התכנית כללה סימפוזיון

על המפלגות בישראל. התלמידים והפרופסורים חיכו בעניין רב לוויכוח סוער ע"י ב"כ המפלגות, כולל בא כוח המפלגה הרוויזיוניסטית. סורוקה התנגד: "וכי הנך סבור שנרשה לך להזמין את מתנגדינו לדבר בבית ברל?" שוב פנינו לש"זר להכריע בעניין. הצעתו היתה שלא ב"כ מפלגות ירצו על מפלגותיהם אלא להזמין את פרופ' א. דינור להרצות על כולן. אע"פ שדינור היה מאישי מפא"י, הוא היה מקובל ומכובד ע"י כל הזרמים כמלומד והיסטוריון. שזר גם הסכים שאזמין את הפרופ' ברוך קורצווייל להרצות על הספרות העברית. כאשר הזמנתיו אמר בתמיהה: "האם הנך בטוח שאתה נמצא במקום הנכון? הייתכן שמפא"י תסכים שאני, מתנגד חריף של הסוציאליזם ושל מפא"י, ארצה בבית ברל?" תגובתי היתה "אולי שני הצדדים מגזימים את מידת האיבה ביניהם". ובכן, מתנגד חריף של מפא"י הרצה באחד ממוסדותיה החשובים, "ושלום על ישראל".

שזר ויחסו לשומרי מצוות

הצלחתו הרבה של הסמינר הניעה את שזר וכו' לבקשני לצאת לארה"ב כדי ליישם את התוכנית שהצעתי – בייס תיכון לתלמידים מארצות דוברות אנגלית, המשך הסמינר לתלמידי אוניברסיטאות, סמינרים לתלמידים ממוסדות חינוך אחרים ומעל כולם, סמינר שנתי שבו ישתתפו מגדולי המדענים, מחנכים ידועי שם, פילוסופים וסופרים מהעולם המערבי ומבין עמיתיהם בישראל, אשר יהוו גשר בין המערב וא"י. בראשונה סרבתי לצאת עוד פעם מהארץ, אחרי שגבר הלחץ עלי משזר, מחבר הכנסת, אריה בהיר, וגם "בשם בן-גוריון ומשה שרת", הסכמתי לצאת רק לשנה אחת. מכיוון שהאניה שהייתי צריך להפליג בה אמורה היתה לצאת לדרכה ביום ראשון של חול המועד סוכות, הוחלט ששרת ינפיק בשבילי באותו יום דרכון שרות ובן-גוריון אמר לי שלא אעזוב לפני שאפגש עם שזר אשר היה אז בצפת. אמרתי לבן-גוריון: "הרי היום ערב חג ולא אצליח לשוב לביתי לפני שקיעת השמש". "סע איפוא במונית", אמר לי בן-גוריון. כשהגעתי למלון אמר המנהל שהשר נח ואין להפריע את מנוחתו. בעל המלון, שהיה חבר ישיבה

שלי וחסיד של אבי זצ"ל, נענה לבקשתי להעירו כדי שאוכל לשוב לביתי לפני כניסת החג. "אבל", אמר, "אטיל את האחריות עליך". כשנכנסתי לחדרו של שזר והסברתי לו את שליחותי, לא אמר דבר. הוא הדריך אותי ונתן לי מכתבים לאישים בארה"ב. כאשר התנצלתי לפניו, שאל, "מדוע באמת הפרעת את מנוחתך?" הסברתי לו שאיני נוסע בשבת וחג. פניו אורו והצהיר "לא ידעתי שהנך מסורת. אני שמח שיש לנו חברים כמוך במפלגה!". (על גורלן של הפעולות למען בית ברל בארה"ב וקנדה, ראה הספר

"STRIKING ROOTS. PERCEPTIONS OF FIVE DECADES OF JEWISH LIFE"

שזר ויחסו ליהדות הגולה

ידועה לכל בר בי רב ההזנחה המשועת בעשייה בשטח התרבות והחינוך העברי בגולה ע"י ההסתדרות הציונית העולמית וע"י ההסתדרות הציונית בארה"ב וקנדה. כל מה שנוצר בשטח יסודי זה, נעשה ע"י יחידי סגולה אשר הבינו כי בלי חינוך עברי שלם ופעולות תרבות עברית, תלך ותגבר הטמיעה בגולה.

בקנדה יצרו יש מאין קומץ של "משכילים" מליטא ומפולין. בלית אמצעים כספיים, התרכזו פעולות מצומצמות במונטריאל וטורונטו. כאשר שזר עלה על כסא ראש המחלקה לחינוך ולתרבות בגולה, גדל תקציבה של תנועת "קרה" – איגוד עברי לחינוך ותרבות בקנדה מ-7,500 דולר לחמישים אלף! הסכום הזה הועבר לקרה"ת מכספי ההסתדרות הציונית העולמית לפי דרישת שזר ומשה שרת ז"ל, ששימש אז כראש הסוכנות. התנועה יצאה למרחב: נוסדו קורסים לעברית ברחבי קנדה, ארבעת מחנות הקיץ העבריים נתרחו וחזקו, ונוסדה תנועת נוער עברי לתפארת. כמו כן הוכנס סדר בחינוך העברי והתרבו בתי ספר יומיים בסיוע התנועה.

ההצלחה הגדולה הזאת באה אלינו במידה רבה ע"י מי שהכריז ממעמקי ליבו "אם אשכחך יהדות הגולה, תשכחך ימיני", זלמן שזר ז"ל!

שזר ויחסו לרבנים

ולתלמידי חכמים

אבי, הרב ישעיה הלוי איש הורוביץ

זצ"ל, שהיה ממייסדי תנועת "המזרחי" ושימש כראב"ד בצפת והגליל העליון, מחבר ספרים תורניים, ביניהם "עדן ציון – מקומות הקדושים בארץ ישראל", ביקשני לשאול את שזר מדוע רכש עשרה עותקים של הספר. על שאלתי זו ענה לי שזר "הדור הזה וזה שיבוא אחריו אינם מבינים ואינם מעריכים ספרים כ"עדן ציון", ואני רוצה שהספר החשוב הזה יימצא בספריות של המרכזים הגדולים בארץ".

אחי הבכור, הידוע כ"הרב שמואל הברסלבר" ובנו בן התשע, שבתאי, היו בין המגינים על העיר העתיקה בירושלים ונלקחו בשבי הירדנים, לא הורשו לשוב לביתם בעיר העתיקה. אבי נסע מרחובות, שם עסק בתורה ובכתיבת שאלות ותשובות, וכו', סר לבית הנשיא כדי לבקש את עזרתו בעניין. הוא לא קבע מראש ראיון לפגישה. המזכירה שאלה אם נקבע זמן לפגישה ואבי בתמימותו ענה שלא ידע שדרוש להודיע מראש על ביקורו. כשהמזכירה אמרה לו שהנשיא מקבל באותה שעה שגריר, ביקש שתואיל להודיע לנשיא שישב באותו יום ויודה לו אם יקבלו לשיחה. שזר ראה דרך החלון שאבי יוצא מהלשכה ומיהר לעכבו. אבי התנצל ושאל אם יאות לקבלו בשעה יותר מאוחרת באותו היום. שזר אמר לו "יישב נא רבי, השגריר יחכה". אבי ביקש ששזר ישב כאשר אבי יברך "ברוך שחלק מכבודו לבשר ודם", שזר השיב "שב אתה רבי ואנוכי אעמוד".

מי יתן ונשיאי ישראל ומנהיגי ילכו בדרכו של האדם הנעלה שזר אשר איחד נכונה את כל עם ישראל!

באר שבע